

BOHYNĚ BRIGHID JAKO PRAMATKA ZEMĚDĚLSTVÍ

Každý, kdo se alespoň trochu vyzná v keltské mythologii, velice dobře ví, že už pouhý vstup na její půdu je past. Jistě především pro toho, kdo vstupuje nepřipraven. Avšak i ten, kdo považuje půdu za pevnou a neměnnou zem, zpravidla nebere v úvahu, že rašeliniště, močál, slatina, mokřava, bažina, sněhová závěj či písečná duna jsou také součástí půdy. Může lehce spadnout do pasti jednoznačnosti. Pasti utkané ze slov, obrazů a příběhů, které doslova mizí přímo pod rukou přesně ve chvíli, kdy si na ně chce sáhnout a ověřit jejich trvalou platnost – které se rozplynou přesně ve chvíli, kdy na ně pohlédne zrak, aby zachytil jejich definitivní podobu. Příběhy které se možná staly, možná nestaly, možná se přihodily jinak a přesto o nich někdo skálopevně tvrdí jak a kde se skutečně odehrály, kdo konkrétně byl jejich účastníkem, jak se jmenoval, jak vypadal, co jedl, co uměl a koho miloval. Jakoby mu unikalo něco, co nehodlá ztratit, aniž to kdy měl. Právě toto je však zcela nekeltské. Ne nadarmo si Keltové říkají Keltové již od dob Solónových. Jsou tajemní zejména proto, že o existenci různých pastí vědí. Počítají s nimi, berou je jako své spoluhráče, kde ty pasti jsou je ale jejich přirozeným tajemstvím. Tajemstvím, se kterým se proto nikterak a nikdy netají. Proč taky? Řekněme to na rovinu – my jako Keltové nemůžeme za nechápavost Římanů a těch dalších, kteří přišli po nich. Ten, kdo nechápe poesii, tomu báseň nevysvětlíš.

Pro Keltů existoval vždy jen jeden bůh, měl ovšem mnoho podob. Při vnímání centrálního boha není možné nebrat v úvahu mnohotvárnost, neurčitost a nespojitost s jedinou konkrétní podobou nejen jeho, ale jakéhokoliv jeho jiného podobenství. Jenom přitom ale nesmíme zapomenout na to zcela základní – ten jeden a vždy hlavní bůh měl u Keltů vždycky podobu ženy. Ne muže, jako je tomu dodnes kdekoli jinde v jiných náboženstvích. Proč? Protože plodný je ten kdo dává – ne ten kdo bere. I sama nesmrtelnost, trvalost či věčnost už má takovou ženskou povahu a mužská tvář by jí rozhodně vůbec neslušela. Vám se zdá, že ano?

Je-li někde v keltských mýtech zmínka o trojjediné (trojité, trojnásobné) Bohyni Matce, Velké Bohyni Matce či Matce všech bohů, můžete si být jisti, že se jedná o stále jedno a totéž božstvo, ať již má takové či onaké jméno – podle své teritoriální, kmenové, klanové, časové, generační či jiné působnosti. Psal jsem o tom v inspiračních textech pro minulé výstavy již vícekrát, vstupujeme-li však jedenáctým ročníkem do zcela nového prostoru, do jiné situace, kdy před námi je zcela nový úkol, jehož řešení se zúčastní další noví lidé, sluší se shrnout a zrekapitulovat to podstatné.

Zřejmě nejstarší známou keltskou podobou Velké mateřské bohyně, matky země, úrody, plodnosti, pramenů, různých vodstev a dalších pro život důležitých věcí, je bohyně Epona. Její kořeny sahají velmi hluboko – až do časů pradávné indoevropské Anatólie, odkud též Keltové pocházejí. I když bychom mohli jít ještě dále do minulosti, zřejmě rozhodující čas pro pohyb větší skupiny tamějších obyvatel na západ přes Bospor a Dardanely, byl spojen s náhlým a nečekaným zánikem Fryžské říše. Frygové na rozdíl od okolních populací zcela zásadně uctívali Velkou matku (Kybélé), jejich králem byl Midás, jeho manželkou řecká princezna. Fryžská říše byla zničena prudkým nájezdem Kimmeriů, jezdců přijedších odkudsi od Kavkazu, kteří rovněž uctívali Velkou bohyni jako své hlavní božstvo. Kdyby nic jiného, tak vášeň dvou na smrt bojujících žen musela být důvodem odchodu té, která tuto jistě hodně krvavou bitvu prohrála. Zde si všimněme jedné zajímavé okolnosti, zakódované ve všech nejstarších keltských bájích: bohyně Epona má dvě své základní, zcela protichůdné podoby. Jedna je světlá, druhá temná. Jedna je krásná

žena, jedoucí obkročmo sedíce na bílém koni krajinou (silný erotický náboj), jde vlastně o prastarý symbol Slunce plujícího oblohou na západ a dávajícího plodnost veškeré krajině pod ním (přitom tehdy Slunce bylo ženského a ne mužského rodu, to se změnilo až později). Druhá je žena s tváří skrytou pod lemlem černého roucha, zahalujícího celou postavu a jedoucí pustou krajinou na černém kovově lesklém oři (v této podobě jako bohyně války), nebo žena s vrásčitou tváří stařeny v černém, jedoucí na černém koni (jako bohyně podsvětí a smrti). Zde si můžeme uvědomit, o jak velké zklamání a hořkost muselo tehdy u Frygů jít, když došlo ke střetu dvou silných populací, jimž jediným v okolním moři silně patriarchálního světa vládla oběma vlastně stejná Velká bohyně. Dodnes můžeme pozorovat tuto protichůdnou a neoddělitelnou stopu dvojí tváře v jedné ve všech keltských mytických příbězích, ve kterých vystupuje Velká matka – ať nese jakékoliv jméno, znamenající stále stejnou postavu. Bílá: Epona, Danu, Anu, Anni, Dôn, Rhigani, Rhiannon, Étaín Echraide, Edain, Etan, Ethne, Ériu, Fódla, Brid, Bride, Brega, Brighid, Bright, Bridget, Brigindo, Brigantia, Britania, Banba, Mugain, Tailtiu, Tea, Tlachtga (ve spojení s koněm) a Boand, Boyne, Boann, Damona (ve spojení s bílou krávou).

Černá (varianty válečných bohyň): Morrígan, Morgana, Badb, Badba, Badh Catha, Macha, Medb, Medh, Maeve, Mare, Nemain, Nemetona, Andraste, Bubona (ve spojení s černým koněm, ale ne vždy). Zajímavá souvislost s černými Velkými matkami jde až do horké současnosti: bohyně Mare se vyskytuje ve spojení „Nightmare“ = „noční můra“ (děsivé sny), bohyně Danu prý ještě ve 20.stol. má v britském Leicesteru variantu „Black Annis“ (bubák, kterým se straší děti). Morgana – původně místní Velká bohyně ve waleském Glamorgan (Morgannwg) – se stala v čase velkého oživení Artušských legend (12.stol.) jednou z hlavních záporných postav eposu o králi Artušovi, přičemž zde došlo k zajímavému posunu původního pojetí prastaré keltské mytické tradice antagonistické podoby dvojediné Velké bohyně (bílá, černá). Místo proměnlivé duality stále stejné postavy božstva jedné krve (Epona – Morrígan) tu náhle byla jiná antagonistická dvojice rovněž pokrevního příbuzenství – tentokrát ale bratr se sestrou (Artuš – Morgana). Na celé keltské mythologii je až fascinující, jak věrně se dokáže držet svých základních východisek již téměř 3.000 let, přičemž její příběhy jsou stále živé, jakoby vůbec nevysychaly.

Keltové neměli nikdy rádi Římany. Proto nikdy nebojovali jako oblíbení nájemní žoldnéři antického světa v jejich vojsku, ale vždycky ve vojsku, které bojovalo proti Římanům. Ve všech známých bitvách, které vedlo antické Řecko proti Peršanům (tak i později Kartágo proti Římanům), byli Keltové v počtu mnoha tisíc žoldnéřů (s Hasdrubalem 4.000 keltských jezdců a pěšáků). V souvislosti s naším vyprávěním je důležité uvědomit si proč. Hlavním důvodem bylo vědomí blízké příbuznosti s Řeky ještě z dob, kdy vedle sebe žili v Anatólii. Není asi náhoda, že podle keltských mýtů se kdysi Keltové účastnili Trojské války na straně Achajců. Víme, že král Frýgie Midás měl za manželku řeckou princeznu. Víme, že druidové používali při styku s okolním světem zásadně řečtinu v mluvené i písemné podobě. S Etrusky sice také bojovali (sousedské spory), ale ve chvíli kdy začali Etrusky nějak ohrožovat Římané, hned se přidali na jejich stranu a snažili se jim pomoci (to byl také hlavní důvod proč byl vypleněn Řím vojevůdcem Brennem, za což se Římané Keltům pomstili až za 200 let jejich porážkou ve známé bitvě u Talamone a za dalších 200 let konečným Caesarovým podmaněním keltské Galie. Zdálo by se, že tím panický strach Římanů z Keltů skončil. Asi neskončil – k tomu došlo až poté, když císař Tiberius vydal rozkaz, aby byli v podmaněné Galii vyhledáni všichni druidové a na místě povražďeni. Ani to ale nestačilo. Když už nebylo koho zabíjet, vyslal Tiberius do také již podmaněné Británie legii, aby na poloostrově Mon (posvátné místo všech druidů)

zbavili keltský svět jeho stále silné duchovní elity. Teprve po její úplné likvidaci (přítomné bezbranné druidy podřizli římským legionáři jako králiky do jednoho) si Římané oddechli. V té chvíli to vypadalo, že minulost Keltů nadobro skončila (druidové byli chodícími univerzitami všech důležitých vědomostí tehdejšího světa, to oni byli nositelé odkazu Velké mateřské bohyně po celých předcházejících 1.000 let). Je až zázračné, jak rychle se zase Keltové po tak těžkých ranách, jaké je zasáhly na přelomu tisíciletí, postavili zase na své nohy. V závěru tohoto textu bude zmínka například i o tom, jak právě v této době zkonstruovali první žací kombajn na světě. Jinak řečeno: štafetu vědomostí převzali kováři.

A nyní si dejme do souvislosti fakt, že jediným keltským božstvem, které přijal Řím do svého pantheonu, je prastará keltská bohyně Epona. Není asi náhodou, že se tak stalo zhruba v té době, kdy se keltská Galie stala pouhou provincií Římské říše (možná se tak stalo i proto, že mezi římskými senátory byla řada romanizovaných Keltů, jako byl Calpurnus – jeho dcera byla Caesarovou ženou – a známí básníci, jako byl Vergilius, byli také původem Keltové). Bohyně Epona se stala oblíbenou římskou bohyní jezdců a jezdeckví, ale když si někteří senátoři ve svých stájích vybudovali oltářiky zasvěcené bohyni Eponě a tam ji uctívali, nevyhnuli se legraci, kterou si z nich dělali jejich kolegové, mající za favority jiná božstva.

Za této situace je celkem pochopitelné, že Keltové žijící v Římě podmaněné Galii velmi rychle opustili Eponu jako podobu Mateřské bohyně a našli si jinou (na jménu a podobě, jak jsem výše uvedl, u Keltů nesejde, důležitý je obsah a ten se tím nemění). Stala se jí egyptská bohyně Eset (tu znali již z doby, kdy bojovali jako žoldnéři v řeckém – egyptském vojsku v době Alexandra Velikého). Jednak byla hlavní ochránkyní života a věčnosti (jejím atributem byla smyčka života – kříž Anch), jednak se koncem tisíciletí stala velice oblíbenou bohyní námořníků a námořní plavby po celé tehdejší Evropě (prý bylo tehdy na kontinentu až několik set chrámů zasvěcených bohyni Eset). To se Keltům docela hodilo, protože se chystali ve větších vlnách přemístit z kontinentu na Britské ostrovy (ke svým bratrům). Jaká lepší Velká matka se mohla nabídnout, než Eset, bohyně námořníků. Jenom udělali drobnou úpravu jejího jména a z Eset se stala Scota (atribut – kříž Anch – ovšem bohyni Scotě zůstal). V té době se Irsku začalo říkat Skotsko. To ale jen krátce – než na ostrov přišel sv. Patrik a nabídl Keltům křesťanství. Jim se docela zalíbilo, přijali ho bez problémů a když byla v roce 431 na koncilu v Efesu schválena Panna Maria jako svatá matka boží, stala se novou Velkou matkou irských Keltů. Bohyně Scota tím opuštěna nebyla, jen se přestěhovala severněji na sousední ostrov mezi blízké přátele. Tak se stalo Skotsko Skotskem a nová Velká matka se stala matkou všech Keltů na celém světě, kteří respektují a ctí keltskou tradici, trávající již 3.000 let. Tento stav, dá se říci, zůstává nezměněn dodnes. A to, že současný název Irsko (Éire) vychází ze jména Ériu, jedné podoby Velké mateřské bohyně ztělesňující Irsko (Terra Mater), není s tím – podle výše uvedeného vysvětlení – vůbec v rozporu.

Po tomto poměrně podrobném, ale dle mého soudu pro pochopení celé věci nezbytném úvodním textu, přichází ke slovu realizační inspirace pro všechny účastníky našeho projektu Lughnasadh, vztažená k roku 2007.

Nabídka vystavovat v příštím roce na zámku Kačina vnesla do dlouhodobého projektu sdružení LUGH (naplňování keltského odkazu zanechaného na našem území našimi dávnými předky především výtvarnými prostředky) zcela nový rozměr. Zámek Kačina je poměrně novou stavbou a ani svým exteriérem nemá s Kelty zdánlivě nic společného. Po již desetileté tradici zatím třinácti uspořádaných výstav Lughnasadh sdružením LUGH byla vždy dodržena podmínka organického a

nenáhodného spojení vystavovaných uměleckých děl s výstavním prostorem. Podmínky této tradice se podařilo naplnit pro chystanou výstavu v daném prostoru i tentokrát, a to dokonce z více důvodů. Jednak zámek Kačina jako Muzeum českého venkova je objektem Národního zemědělského muzea v Praze a vazba této tematiky na dávné keltské zemědělství je právě na Kolínsku neobyčejně silná: největší množství archeologických nálezů v této oblasti, týkající se keltského zemědělství (v celé České republice), je v depozitářích Muzea v Kolíně. Již nyní jsem dohodl s jeho ředitelkou, že součástí naší výstavy bude ukázka těchto historických památek, připravená ve spolupráci s pracovníky muzea. Další keltskou vazbou na Kutnohorsko (zámek Kačina je 6 km od Kutné Hory) je těžba a zpracování rud. Tato vazba je pro zemědělství klíčová a bez keltských kovářů, kteří v našich zemích hráli počátkem nového tisíciletí rozhodující úlohu, se neobejde. Tím se ovšem dostáváme k tomu, co naší výstavu a doprovodné akce s ní spojené musí nezbytně zastřešit. Tuto úlohu měla v keltském světě vždy Velká bohyně matka, pod jejíž ochranou bylo především zemědělství, vodní prameny a Země sama. Nahoře jsem uvedl řadu jmen, pod kterými se skrývá více podob stále stejné a jediné hlavní bohyně, pečující o plodnost Země. V našem případě se zaměříme na obilí které dává Země, na rudy které také dává Země a na schopnosti člověka, který pomocí těchto darů umí dát něco dalšího. Konec konců Lughnasadh je svátkem sklizně, při kterém mohou všichni tvůrci ukázat co se jim nového podařilo vytvořit.

V našem případě dodejme, že na dané společné téma. Pokud účastníci našeho projektu tento text dočetli trpělivě až sem a nesetkávají se s tímto projektem poprvé, nepřekvapí je jeho záměrně nesvazující volnost otevřená do různých stran. Volba toho, co je tomu kterému umělci nejbližší, je tak – jak doufám – omezena jen minimálně. Úkol příliš svazující by byl současně i nekeltský (v keltském světě stála svoboda vždy na prvním místě.). Proto i když tou jedinou svazující povinností všech účastníků našeho projektu by měl být respekt k ochranné funkci Velké bohyně matky nad zemědělstvím a tím její nějaká přítomnost ve vytvořeném díle (včetně jen té tušené), je možno si vybrat jednu z jejích podob, které jsem výše uvedl. Sám upřednostňuji jednu ze tří hlavních podob: Epona, Danu a Brighid. (Pro informaci dodávám, že vernisáže se zúčastní i Epona na svém bělouši). A z těchto tří pak Brighid. Nejen proto, že je mi nejsympatičtější, ale hlavně proto, že podle ní bylo pojmenováno hlavní město Praha. Jistě uznáte, že jako Pražák nemám jinou možnost.

Pro ty stále nevěřící, že nejen kulturní, ale i genetická vazba české populace na keltské etnikum je realitou o které se nepochybuje nikde na světě než u nás (statistický odhad výskytu „keltského“ genu u české populace staví tuto na 3. místo mezi všemi zeměmi, kde dnes žijí přímí potomci Keltů – za Iry a Skoty), bych měl připomenout další fakt s tím související. Bylo v různých genetických laboratořích, které se tím zabývají, potvrzeno, že stáří genu, o kterém jsem se zmínil, je asi 3.500 let a jeho původ byl lokalizován do Anatólie. A tak se zdá, že jeho nepřerušovaná cesta z Frýgie (konkrétně od krále Midáse – nejspíš ale již od Tróje) do Čech, Irska a Skotska, není až tak velkou fantazií. Mimochodem tato výstava bude mezinárodní, jak sami vidíte tak zcela programově: Česká republika, Irsko a Skotsko oslaví na zámku Kačina společně Lughnasadh 2007. Vernisáž s programem se bude konat od 28. do 29.7.2007.

A jako perličku na závěr tohoto inspiračního textu uvedu, že součástí výstavy, na které budou mít hlavní slovo sochy (exteriérové prostory zámku Kačina jsou skutečně velkorysé), bude i funkční replika keltského žacího stroje podle 2.000 let starého

nákresu. To by měl být světový unikát, dokazující, že keltští kováři nebyli žádná „římská ořezávátka“ neblahé paměti.

26. října 2006

Josef Ryzec